

n'aient pas été tous indexés dans la liste des affréteurs, où figure par exemple Thomas Offley, négociant de Londres, mais pas Hans Michel, de Königsberg, ni Zacharias Krehl, d'Elbing. En outre les personnages mentionnés dans les contrats et qui ne sont ni affréteurs ni maîtres de navires ne font l'objet d'aucune indexation. Il n'est pourtant pas sans intérêt de percer un peu l'anonymat des facteurs, ou de découvrir des traces de correspondance sûrement régulière, par, exemple entre Salomon Voorknecht, d'Amsterdam, et Jost Grevinckhoff, de Königsberg, ou entre Jan Cosijn et Willem Florissen, d'Elbing. D'autres rapprochements peuvent ouvrir des aperçus sur le personnel des réseaux hollandais, et tout spécialement sur les agents installés à Elseneur, qui transmettaient les instructions aux maîtres de navires. En signalant ces petites imperfections, touchant des points accessoires, d'une publication documentaire qui pour l'essentiel est d'une remarquable qualité, il faut dire combien il serait souhaitable qu'un travail aussi soigné se prolonge pour mettre à la disposition des chercheurs des séries longues de chartes-parties.

Pierre Jeannin

P. J. van Winter, *De Westindische Compagnie ter Kamer Stad en Lande* (Werken uitgegeven door de Vereeniging het Nederlandsch economisch-historisch archief XV; 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1978, 280 blz, f37,50, ISBN 90 247 21083).

De ontplooiing van handel en bedrijf in Holland en Zeeland begin zeventiende eeuw verwekte bij de inwoners van gewesten als Friesland en Groningen gevoelens van naijver en de begeerte te delen in de schijnbaar gemakkelijk bereikbare overvloed. Buitengesloten uit de VOC en de Noordse Compagnie stonden zij op een aandeel in de Westindische Compagnie. Door allerlei oorzaken slaagden ze er nog in ook. Het octrooi van de WIC bepaalde dat Groningen een vijfde kamer zou mogen herbergen, waar dan wel tegenover stond, dat hier een half miljoen gulden ofwel één-negende van het totale Compagnieskapitaal moest worden gefourneerd. Dat bedrag kwam er, met enige moeite, inderdaad; de stad en het gewest Groningen alsmede de Ommelanden waren de grootste inschrijvers. De herkomst van de vele particuliere inschrijvingen, vooral de kleinere, blijkt moeilijk te traceren.

Meer duidelijkheid blijkt te bestaan voor wat betreft de bewindhebbers en de personeelsleden van de Groninger kamer en hun activiteiten. Althans voor de eerste decennia kan hen geen gebrek aan werkzaamheid en opkomen voor de belangen van Groningen worden verweten. Later werd dat anders. In de achttiende eeuw, aldus Van Winters conclusie nadat hij de 'faits et gestes' van de betrokkenen heeft uitgeplozen, stelde Groningen in WIC-verband weinig meer voor. Feitelijk concentreerden de werkzaamheden van de compagnie zich meer en meer in Amsterdam en de Groninger bewindhebbers lijken daarin te hebben berust. Ook wanneer nog sprake was van schepen of ladingen voor rekening van de kamer Stad en Lande, blijkt Amsterdam vrijwel steeds de plaats van (ver)handeling. Het verbaast dus niet, dat na een expansief begin, de activiteiten in de handelsinrichtingen van de WIC te Groningen ineenschrompelden tot bijna niets. De kamer Stad en Lande heeft het overwegend agrarische Noorden van de Republiek niet in de grote handelswereld ingeleid; wel heeft ze in de loop der jaren een aantal Groningers toegang tot een loopbaan overzee verschaft.

Het belang van deze studie vloeit dus niet zozeer voort uit de belangrijkheid van de Kamer Groningen op zich. Daaraan moet overigens direct worden toegevoegd dat de relatieve betekenis ervan voor Groningen uiteraard veel minder gering was. Het belangwekkende van

RECENSIES

Van Winters studie is de exemplarische waarde ervan. De geschiedenis van de Kamer Stad en Lande illustreert de geschiedenis van Groningen, van de WIC, van de Republiek. Ze is een voorbeeld van inrichting en werking van zo'n WIC-kamer, en laat zien hoe een dergelijke instelling en de erbij betrokkenen in de lokale omgeving pasten. Aan de hand van concrete voorbeelden en cijfers wordt men ook gewaar hoe het zat met de kapitaalinvestering en het rendement ervan, hoe de financiële en andere relaties binnen de compagnie waren, welke resultaten werden geboekt en, voor een niet gering gedeelte, op welke wijze. Waar in de geschiedschrijving over het algemeen de overzeese activiteiten van de WIC de aandacht hebben genoten, maakt dit werk duidelijk hoe de Nederlandse kant van dat bedrijf functioneerde.

Kenneren zullen uit het voorgaande summiere overzicht van de inhoud reeds opgemaakt hebben dat *De Westindische Compagnie ter Kamer Stad en Lande* een typerende Van Winter-studie is. De keuze van een regionaal onderwerp dat wordt ingebed in een illustratief is voor bredere verbanden, de grote aandacht voor genealogische bijzonderheden en tot in de finesses ontrafelde financiële transacties en de als terloops aan concrete gegevens getoetste algemene thesen en stellingen, ze zijn even typerend als de verbazende werkkraft en acribie die aan de totstandkoming van dit werk ten grondslag liggen. Opmerkenswaardig is immers, dat de auteur de geschiedenis van de kamer Groningen heeft moeten reconstrueren als uit het niets: er bestaat geen archief van. Dat zelfs Homerus wel eens een tukje doet bewijst de illustratie tegenover bladzijde 96, die ondersteboven is afgedrukt. De vergelijking met de dichter strekt zich uiteraard niet tot de aard van de tekst uit: die mist bij alle helderheid epische kwaliteiten. Het betreft hier dan ook een boek dat vooral als naslagwerk goede dienst zal doen. Het is daarom enigszins betreurenswaardig dat een register van zaken ontbreekt en dat bronnen en literatuur alleen uit de voetnoten opgediept kunnen worden.

G. J. Schutte

J. van Goor, *Jan Kompenie as schoolmaster. Dutch education in Ceylon 1690-1795* (Dissertatie Utrecht, 1978; Groningen: Wolters Noordhoff, 1978, 205 blz., f35,-).

Deze dissertatie, opgezet als een onderzoek naar de Nederlandse seminaria, groeide uit tot een studie over het onderwijs vanwege de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) op Sri Lanka (Ceylon). Deze ontwikkeling is zichtbaar in de compositie: na het eerste hoofdstuk over de compagnie en Ceylon, volgen vier hoofdstukken over het seminarium te Jaffna, dat overigens slechts van 1690 tot 1722 bestond, en dat te Colombo. Het laatste hoofdstuk behandelt het volksonderwijs, een soort basisonderwijs, in de gebieden onder bestuur van de VOC.

De VOC mag zich de laatste jaren verheugen in een groeiende historische belangstelling. Het valt te verwachten dat de resultaten van het lopende onderzoek in de komende jaren de kennis aanmerkelijk zullen verrijken. Dit onderzoek richt zich hoofdzakelijk op de goederen- en geldstroom tussen Azië en Europa, op het VOC-bestuursapparaat in de Republiek en overzee, en op de politieke en handelsbetrekkingen tussen de VOC en de Aziatische samenleving. Omdat godsdienst en onderwijs hierbij slechts terloops aan de orde komen, deed Van Goor met zijn onderwerp een gelukkige greep. In de zeventiende en achttiende eeuw stond de christelijke godsdienst in de Europese samenleving nog zo centraal, dat reflexie over de verhouding van de Europese tot buiten-Europese culturen mede in godsdienstige termen vorm kreeg.